

Szenci Molnár Albert epigrammája a Scandellus-antológiában. Ki volt a sziléziai David Scandellus? A későreformáció humanizmusának egy szinte teljesen elfelejtett alakja. Számunkra csak azért érdekes, mert marburgi ismerőse volt Szenci Molnár Albertnek, aki Scandellust megtisztelte egy kétsoros latin epigrammával. Ezt az epigrammát belevették egy Glogauban 1614-ban kiadott üdvözlő antológiába. Mielőtt erről beszámolnánk, néhány szót kell szólni Scandellus egyetemi működéséről, illetve személyéről.

David Scandellus az Olkusz közeli Boleslawban született (ez a helyiség Katowicétől északra van Sziléziában), alighanem kálvinista családban. Erre abból következtetünk, hogy az ifjú Marburgban tanult, itt védte meg 8 lapos, ma már elég ritka disszertációját az Úrvacsoráról¹⁰ idősebb Rudolf Gocleniusnál,¹¹ 1610 januárjában. Ekkor még Szenci Molnár is ezen az akadémián tanult, illetve dolgozott ugyanabban az évben Hanauban kiadott magyar nyelvtanán.¹² Négy évvel később David Scandellust már mint a sziléziai Schönaich akadémiajának tanárát, sőt „proroktorát” üdvözölhetjük. Ezt az iskolát Móric, Hessen-Kassel tartománygróf még 1601-ben alapította az Odera melletti Beuthenben, (a mai lengyel Bytomban),¹³ tehát az már régen működött, amikor az üdvözlő antológia részben Scandellus Marburgtól búcsúzása, részben beutheni kinevezése alkalmából megszületett. A negyedrét kiadványnak *Laureae Appolinari* volt a címe,¹⁴ nyomdása a glogauai Joachim Funck és a „Bolesła(w)-sziléziai” David Scandellus tiszteletére írt benne latin verseket tizen négy szerző.¹⁵ Közülük az első három főrangú, illetve akadémiai tisztségeket betöltő: V. Vilmos herceg, Móric fejedelem fia, aki csak címzetes rektor lehetett, hiszen a füzet megjelenése idején

¹⁰ *Disputatio dialogistica De sacramentali corporis Domini manducatione in Coena Domini-ca*, Marburg, 1610.

¹¹ Idősebb Rudolph Goclenius 1547-től 1628-ig élt. 1581-től volt Marburgban a filozófia, etika és physika professzora. (A Szerk.)

¹² *Novae grammaticae ungaricae...libri duo*, Hanau, 1610.

¹³ http://self.gutenberg.org/articles/Bytom_Odrzański. – Ezt Szabó András másképpen tudja. Fejtegetése megtalálható a *Szenci Molnár Naplója*, Bp., Universitas, 2003 (Historia Litteraria, 13), 41–49. lapjain. (A Szerk.)

¹⁴ A nyomtatványról az OSZK-nak is van másolata a drezdai Sächsische Landesbibliothek / Staats- und Universitätsbibliothek példánya alapján (Signatur: Biogr. erud. D. 1660, 13.d.) az RMK III 1130a jelzeten. Erről a példányról ugyanis már évekkel ezelőtt hírt adott a *Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts* (<http://www.vd17.de>) a 14:071082B számon. Ez az adat nem került már bele az RMK III Pótlásokba, de majd szerepelni fog valamikor a Pótlások Pótlásában. A VD17-ből és az OSZK másolatából az derül ki, hogy David Scandellus promotiós köszöntéséhez csatlakozik egy ugyancsak 1614-ben megjelentetett alkalmi nyomtatvány Scandellus „1614. IV. Non. Decemb”, azaz december 2-án tartott esküvőjére. Van ennek is önálló címlapja, de az, hogy a füzetjelzések folytatólagosak, vagyis, hogy a második nyomtatványnak a címlapját az első nyomtatvány B füzetje jelöletlen 4. levelére szedték, azt jelenti, hogy a két alkalmi nyomtatványt együtt kívánták megjelentetni. Tehát 1614-ben az esküvőt köszöntő füzetrel együtt kiadták az 1610-ben keletkezett versgyűjteményt is, amely abból az alkalomból készült, hogy Scandellus magisteri fokozatot szerzett 1610-ben Marburgban, és rögtön el is utazott onnan, mivel meghívást kapott Beuthenbe, az ottani iskola, a Schönaichianum conrectori állásának betöltésére. Valószínűleg a cikkben idézett példányban nincsen meg ez a második rész, bár Molnár versét Gömöri György „az antológia második részének hatodik darabjaként” jelöli meg, ami a drezdai példányban valójában az első rész hetedik darabja. A most ismertetett példány és a teljes példány azonosságát a későbbiekben még ellenőrizni kell. David Scandellus maga is írt alkalmi verseket. 1607-ből többet is ismer a VD. (A Szerk.)

¹⁵ 0766–427021, *Handbuch des personalen Gelegenheitschrifttums in Europäischen Bibliotheken*

mindössze 12 éves volt, Johannes Braun professzor prorektor és a fizikában jártas idősebb Rudolf Goclenius.¹⁶ De a „Domini Professores et Amici” címszóval megjelölt szerzők között olyan neveket olvashatunk, mint Johann Heinrich Alsted, aki nem kevesebb, mint 30 sorban ünnepli Scandellust, két marburgi professzor: Henrik Petraeus, az orvostudományok doktora és Theodor Viator (utóbbi a görög nyelv professzora és a filozófiai szak dékánja 1610 őszén), George Vechnerus beutheni lelkész, számos teológiai mű és egy, a schönaichi akadémiát dicsőítő mű szerzője, valamint Abraham Scultetus, 1610-ben még egy Herborn melletti gyülekezet kálvinista lelkésze. Az egyetlen „külföldi” az antológiában Molnár Albert, „Ungarus, Marp(urgi)”, akit talán éppen Rudolf Goclenius kért fel, hogy írjon pár sort, ha nem maga David Scandellus. Molnár szövege után nincs dátum, de valószínűnek látszik, hogy sorait még Scandellus marburgi tartózkodása idején írta.

Az antológia második részének hatodik darabja Molnár kétsorosa, ami így hangzik:

„Christo fide, tuum fac munus, alacriter ora,
Ipse quid expediat, scit, facietque, tibi.”

Alapvetően protestáns tanács ez, mivel az öt „sola” közül éppen a negyedik és ötödik a „csak a hit” és „csak Krisztus”, vagyis a lutheri és kálvini tanítás egyik legfontosabb tétele a hit általi megigazulás-üdvözülés. Az első sor folytatása is jellegzetesen a helvét hitvallás üzenete: „tegyed a dolgod, serényen imádkozz”. Mivel az antológia szerzőinek sorrendje nem kronológiai, hanem valószínűleg társadalmi rang szerinti, érdekességként megjegyezhetjük, hogy Molnár latin kétsorosa Abraham Scultetus görög verse előtt szerepel, jóllehet pár évvel később (1617-ben) Molnár magyarra fordítja és kiadja Scultetus prédikációs könyvét, a *Postilla Scultetica*-t. (Igaz, ekkor már Scultetus pfalzi Frigyes udvari káplánja).

A *Laurae Appolinari*, ez a ma már nagyon ritka kis versgyűjtemény alighanem meg volt Molnár Albert könyvtárában és az is valószínű, hogy a magyar tudós az antológia egy példányát 1615-ös sziléziai útja idején kapta meg, hiszen naplója tanúsága szerint ekkor meglátogatta Tobias Scultetust, és május utolsó napjaiban mindketten Beuthenben jártak.¹⁷ Ez a pütkösdí látogatás Beuthenben és Karolathban azért maradt emlékezetes Szenci Molnár számára, mert az utóbbi helyen egy helyi lelkésztlől egy másik, fontosabb könyvajándékot kapott, „Bézának az Új testamentumhoz fűzött bőséges jegyzeteit”.¹⁸ Ugyancsak itt, vagyis a latinosan „Bethaniá”-nak nevezett Beuthenben írta be Molnár *Dum meliora diu sperasti*... kezdetű latin négysorosát a Schönaichban tanító Balthasar Exner emlékkönyvébe, amit a koszorús költő Exner aztán felvett *Ancora utriusque vitae* című több száz verset tartalmazó, 1619-ben kiadott gyűjteményébe.¹⁹ Ennek a szakirodalomban

ken v. Archiven, Band 20, Abteilung IV. Bestände aus Liegnitz v. Brieg, Teil 2, Olms–Weidmann, Hildesheim, 2007, etc.

¹⁶ Az antológia címlapján Goclenius fia, az orvosprofesszor neve van feltüntetve, valószínűleg tévesen. A három főrangú, illetve akadémiai tisztségeket betöltő személyiség – azaz V. Vilmos herceg rektor, Johannes Braun prorektor és Rudolf Goclenius – neve a *Laureae Apollinari* címlapján valóban szerepel, de verset az antológiába nem írtak. (*A Szerk.*)

¹⁷ *Szenci Molnár Albert válogatott művei*, Bp., Magvető, 1976, 542.

¹⁸ Ez a Bèze-könyv, amelyet Molnár ajándékba kapott Colerustól, ma is megvan a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban: jelzete. R 84043. Címe: *Annotationes maiores in Novum D. Nostri Jesu Christi Testamentum*, Genevae, 1593. A könyvet Szabó András Naplókiadásáról írott recenziójában ismertette P. VÁSÁRHELYI Judit, *Szenci Molnár Albert naplója*, közzéteszi Szabó András = *Irodalomtörténet*, 2004, 152. http://www.irodalomtortenet.hu/pdf/IT_2004-1.pdf

¹⁹ RMK III, 6052 (Pótlások... 2.füzet, 471). Molnár verse Balthasar EXNER, *Anchora utriusque vita* (Hanau, 1619) gyűjteményének II. Centuriájának 133–134 lapján olvasható.

már ismert és a *Régi magyar költők tára*-ban közölt szövegnek²⁰ a keltezéséhez érdemes kommentárt fűzni: Molnár naplója szerint ő korábban, május végén járt Beuthenben, míg az Exnernek írt vers dátuma „6.Junii an 1615”.²¹ Ez a különbség alighanem a régi és az új naptár dátum-eltéréséből adódik, mivel Molnár még a régi naptárt követi, Exner viszont már az újat.

Jóllehet az ünnepezt David Scandellus neve nem szerepel Szenci Molnár idézett naplójában, de Scandellusnak ajánlott, még Marburgban írt, majd Glogauban kinyomtatott kétsorosos újabb adalék szorgalmas tudós-költőnk szerteágazó külföldi kapcsolataihoz.

Keywords: 17th century; history of press

GÖMÖRI GYÖRGY

²⁰ Régi Magyar Költők Tára, XVII/6, 449.

²¹ *Uo.*, és *Szenci Molnár...művei*, 542.